

אוניברסיטת בר-אילן

**האם הרחבה בספר האלקטרוני תורמת להבנת הסיפור אצל ילדי גן
ממיצב נמוך מעבר לגורמים אינדיווידואליים?**

דיקלה גורל

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך
בבית-הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

מחקרים עדכניים מראים ששימוש בספר אלקטרוני, שתוכן כראוי עשוי להוות גורם יעיל לטיפול שפה ואוריינות כבר בגיל הגן. טיפוח שפה, הבנת הנשמע והבנת סיפורים בגיל הרך הינה מטרה חשובה, היות והיא מהווה בסיס טוב לרכישת הקריאה והבנת הנקרא בהמשך. אחת מדרכי התמיכה של הספר האלקטרוני בהבנת סיפור היא פונקציית ההרחבה, אשר מקבילה במובן מסוים לזאת הניתנת על-ידי המבוגר לילד בעת קריאת ספר מודפס. בידינו עדויות שילדים צעירים עשויים להבין את תוכן הסיפור הנקרא בספר האלקטרוני חינוכי ברמה בינונית עד טובה. יחד עם זאת, ילדים צעירים מראים שונות גדולה ברמתם השפתית ובהבנת הסיפור.

ההנחה המרכזית בעבודה זאת הייתה, שלשונות המסתמנת בהבדלים אינדיווידואליים בין הילדים (ברמתם התחילית, בגיל, ובמגדר) יכולה להיות השפעה על מידת התקדמותם בהבנת הנשמע של הסיפור. בנוסף, הנחנו שהתמיכה של ההרחבה בספר האלקטרוני תקדם את כל הילדים, ותהיה מעבר להבדלים אלה. מכאן, שתי שאלות הועלו במחקר זה (א) עד כמה היבטים אינדיווידואליים של הילד כמו רמה תחילית, גיל, ומגדר יתרמו להתקדמות הילד בהבנת הסיפור ואחזורו לאחר קריאה בספר אלקטרוני עם תמיכת הרחבה? (ב) האם תרומת הספר האלקטרוני עם ההרחבה תקדם את הבנת הסיפור של הילד מעבר למדדים האינדיווידואליים?

במחקר השתתפו 69 ילדי גן חובה (גילאי 5-6) משלושה גנים ממיצב חברתי-כלכלי נמוך. בכל גן הילדים חולקו באופן אקראי לשתי קבוצות (1) ניסוי ו(2) ביקורת (סך הכול היו 32 ילדים בקבוצת הניסוי ו-37 בקבוצת הביקורת). בשלב ראשון התבצעו מבחני הקדם שכללו מבחן רמת אוצר מילים כללית ושאלון הפכים. כמו כן, במבחני הקדם לאחר קריאה בספר האלקטרוני בקריאה רציפה, הילדים אובחנו באחזור הסיפור ובמבחן סגור להבנת הסיפור. בשלב שני התבצעה ההתערבות, שכללה ארבעה מפגשי קריאה. בכל מפגש התקיימה קריאה אחת של הספר. ההפרשים בין הקריאות היו 1-3 ימים. קבוצת הניסוי קראה את הספר שכלל הרחבות, וקבוצת הביקורת קראה קריאה רציפה - ללא הרחבות כלל. בשלב שלישי התבצעו מבחני הבתר, שכללו מבחן להבנת הסיפור ומבחן לאחזור הסיפור. שיערנו כי: (1) ימצא קשר חיובי בין גיל הילד לבין רמת אוצר מילים, רמת הפכים, הבנת הסיפור ואחזורו לפני ההתערבות. כלומר, ציפינו שככל שהילדים יהיו בוגרים יותר בגיל, הציפונים במדדים אלו יהיו גבוהים יותר. בנוסף, ציפינו שלבנות תהיה רמה גבוהה יותר במדדים אלו מאשר לבנים. (2) ימצאו הבדלים בהבנת הסיפור ובאחזורו לפי קבוצת המחקר (ביקורת, ניסוי) ולפי עיתוי (קדם, בתר). כלומר, הילדים שיעבדו בערוץ עם הרחבה יתקדמו יותר בהיבטים אלה מאשר הילדים מקבוצת הביקורת. (3) שלגיל, מגדר, ידע תחילי באוצר מילים, ידע תחילי בהפכים ולהשתייכות לקבוצת ההתערבות תהיה תרומה ייחודית להסבר ההתקדמות בהבנת הסיפור ובאחזור הסיפור מעבר לציון הקדם במדד הנבדק (הבנת סיפור או אחזור הסיפור). ציפינו לקשר חיובי בין כל אחד מהמדדים התחיליים (גיל, מגדר, ידע תחילי באוצר מילים, ידע תחילי בהפכים) לבין ההתקדמות בהבנת הסיפור ואחזורו, וכן לקשר חיובי בין קבוצת ההתערבות לבין מידת ההתקדמות. (4) ציפינו שהילדים מקבוצת הניסוי בהשוואה לאלה מקבוצת הביקורת, יתרמו יותר בהבנת הסיפור ובהפקתו. כמו כן, ציפינו שילדים מקבוצת הניסוי עם ידע תחילי גבוה יתקדמו יותר מהילדים האחרים. הניתוחים נעשו תוך פיקוח על רמת הילד במדדים הבנת הסיפור ואחזור סיפור לפני ביצוע המחקר.

השערות המחקר אוששו באופן חלקי. לגבי ההשערה הראשונה מצאנו שבמידה לפני ההתערבות גיל הילד היה בקשר חיובי עם מבחן קאופמן הפכים. אולם, בניגוד לציפיותינו, גיל הילד לא נמצא קשור לרמת אוצר המילים, להבנת סיפור ולאחזור הסיפור. בנוסף, לא נמצאו קשרים בין מגדר לבין כל אחד מהמדדים, שנבדקו בשלב הקדם: רמת אוצר מילים, הפכים, הבנת סיפור ואחזור. בהתייחס להשערה השנייה, מצאנו שהילדים שעבדו בערוץ עם ההרחבה התקדמו באותה מידה כמו הילדים מקבוצת הביקורת שקראו קריאה רציפה. כמו כן, נמצא קשר שלילי בין ציון הקדם בהבנת סיפור ובאחזור סיפור לבין מידת ההתקדמות בהבנת סיפור ובאחזור. כלומר, ככל שציון הקדם במדדים אלו היה נמוך יותר, כך מידת ההתקדמות הייתה גדולה יותר, ולהיפך. מכאן, הניתוח מראה יתרון בהתקדמות הילדים החלשים יותר. ממצא זה, יש לציין, עלה הן בקבוצת ההתערבות והן בביקורת.

לגבי ההשערה השלישית מצאנו, שההתקדמות בהבנת הסיפור גם בקבוצת הניסוי וגם בקבוצת הביקורת קשורה לרמת אוצר המילים התחילית (PPVT); ככל שהציון התחילי באוצר מילים היה גבוה יותר, כך ההתקדמות בהבנת הסיפור בקבוצת אלה הייתה גדולה יותר. עם זאת, לא נמצא קשר בין קבוצה, גיל, מגדר וציון במבחן הפכים לבין התקדמות הילדים בהבנת הסיפור. לעומת זאת, נמצא שיכולת ההתקדמות באחזור הסיפור קשורה לידע מוקדם בהפכים של המילים; ככל שהציון בקאופמן הפכים היה גבוה יותר, כך ההתקדמות באחזור הסיפור הייתה גדולה יותר. לא נמצא קשר בין קבוצה, גיל מגדר ואוצר מילים לבין התקדמות באחזור הסיפור.

בדיקת ההשערה הרביעית העלתה, שבקבוצת הביקורת לא נמצא קשר בין רמת אוצר המילים התחילית (מבחן PPVT) של הילדים לבין התקדמותם בהבנת הסיפור, ואולם בקבוצת ההתערבות שקיבלה הרחבה, נמצא קשר חיובי בין מדדים אלה. ממצא זה הוא בניגוד לממצאים שצינו לעיל (לגבי השערה השלישית), והוא עלה בעקבות חקירה מעמיקה יותר של אפקט האינטראקציה. כלומר, ככל שהציון באוצר מילים היה גבוה יותר במבחן הקדם, כך ההתקדמות של הילדים בקבוצת ההתערבות בלבד (ולא בקבוצת הביקורת) הייתה גבוהה יותר.

דיווחנו לעיל (השערה שנייה) שבשתי קבוצות המחקר (ניסוי וביקורת) נמצא קשר שלילי בין ציון הקדם בהבנת הסיפור לבין התקדמות בהבנת הסיפור, כלומר החלשים התקדמו יותר. ממצאי הניתוחים המתייחסים להשערה הרביעית מחדדים, שקשר זה היה חזק יותר בקרב הילדים מקבוצת הניסוי שקיבלו הרחבה, יותר מאשר הילדים מקבוצת הביקורת, שקראו קריאה רציפה. כלומר, ככל שהציון בהבנת הסיפור בשלב הקדם היה נמוך יותר, כך ההתקדמות של הילדים בהבנת הסיפור הייתה גדולה יותר, במיוחד בקרב הילדים מקבוצת ההתערבות. לסיכום, קבוצת ההתערבות בהשוואה לקבוצת הביקורת, תרמה יותר להתקדמות בהבנת הסיפור בקרב ילדים עם אוצר מילים גבוה יותר, ובקרב ילדים עם רמת הבנת סיפור נמוכה יותר בשלב הקדם.

כמו כן, בניגוד לתוצאות לעיל (השערה השלישית) ניתוח הממצאים שהתייחסו להשערה הרביעית העלו, שבקבוצת ההתערבות לא נמצא קשר בין הציון במבחן קאופמן הפכים לבין התקדמות באחזור הסיפור, ואילו בקבוצת הביקורת נמצא קשר חיובי. דהיינו, בקבוצת הביקורת, ככל שהציון בקאופמן הפכים היה גבוה יותר, כך ההתקדמות באחזור הסיפור הייתה גדולה יותר. ממצא זה מלמד, שילדים שהיו עם ציונים גבוהים במדד זה, הצליחו להבין את הסיפור טוב יותר, למרות שהם לא קיבלו את הרחבת הסיפור.

מכאן, השערה זו אוששה באופן חלקי עבור ההתקדמות בהבנת הסיפור. קבוצת ההתערבות תרמה יותר לילדים עם אוצר מילים גבוה יותר. אולם, בניגוד להשערה, ילדים מקבוצת הביקורת בלבד, עם ציון גבוה בקאופמן הפכים, נתרמו יותר מאשר ילדים עם ציון נמוך בהפכים בהתקדמות באחזור הסיפור. משמע ילדים עם יכולת לשונית וקוגניטיבית גבוהה הצליחו לאחזר את הסיפור, גם לאחר שחזרו וקראו את הספר האלקטרוני ללא תמיכה של הרחבה. ממצאי העבודה ידונו בהרחבה בפרק הדיון. כמו כן, נתייחס למגבלות המחקר ונעלה הצעות למחקרי המשך, ולעבודה חינוכית בתחום.